

Bygga, skriva, bygga ...

Om att pendla mellan olika göromål

Billy Ehn

Två gamla hus och en havstomt vid Kvarken har förändrat mig. De har gett mig tillgång till ett annat liv än det akademiska. Sedan tretton år pendlar jag så gott som dagligen, särskilt sommartid, mellan en intellektuell tillvaro med läsning och skrivande och en praktisk där jag som amatörsnickare tar hand om husen. Den ena världen består av böcker och dator och den andra av hus, verktyg och byggmaterial. Nu ska jag sammanföra dessa båda världar för att undersöka rollbytet.¹ Vad innebär det att snickra, fixa och lösa praktiska problem – jämfört med att skriva om det?

Som gör-det-självare är jag långt ifrån ensam.² Vi är många som bygger och reparerar hemma, vi möts på brädgårdar och byggvaruhus, många tittar på tv:s snickeriprogram, läser handböcker och hantverkstidningar eller surfar på nätet. Vi ingår i en folkrörelse där en majoritet av män inte bara arbetar med händerna och fysiska material utan också symboliskt med språk och bilder. Snickrandet är alltså en kulturellt genomsyrad verksamhet, även när man arbetar solo.

Ta hand om sitt hus

Våren 1997 köpte Inger och jag ett sommarställe i Norrmjöle söder om Umeå. Det är två hus vid havsstranden, en tvåvånings timmerkåk från slutet av 1800-talet och en mindre sportstuga från 1940-talet. I mitt tidigare liv var jag i stort sett ointresserad av att ta hand om det materiella. Jag såg det som ett slöseri med tiden att fixa med saker och ting. Var jag tvungen ägnade jag ingen större omsorg åt det.

Praktiskt arbete inkräktade på forskning och skrivande. Ting intresserade mig inte, med undantag av skrivmaskiner. Nu förändrades denna inställning gradvis. Det materiella blev minst lika viktigt som det intellektuella.³

Det började med att min svärfar och jag lade plåttak på den lilla stugan som läckte. Egentligen var det han som hade åtagit sig arbetet, men jag ville hjälpa till, så till hans förvåning – på grund av hans föreställningar om professorer – deltog jag i arbetet lika mycket som han. Det första han lärde mig var att hålla längst ut på hammarskaftet när vi spikade reglar och läkt. Under kommande år blev han som självlärd fixare under sina besök min läromästare, dock mer genom att göra och visa än genom att prata.

Våren 2005 flyttade Inger och jag till Norrmjöle efter att ha vinterisolerat timmerhuset. Nu bor vi i något som vi har lagt ned våra själar i och ägnat ett oräkneligt antal timmar åt att bygga och reparera. Man kan också säga att vi bor i ett antal berättelser om detta renoveringsarbete. Det är berättelser om att lära sig behärska något som jag tidigare inte klarade av. Men det handlar även om både det ordlösa och det språkliga umgänget med ting och om hur praktisk kunskap kan verbaliseras – eller inte.

”Tyst kunskap”

I en artikel från 1990 skriver Jonas Frykman om hur han bad en granne om hjälp med att såga ned en stor ask som stod för nära sommarhuset. Jonas ägnade en god stund åt att prata

om olika sätt att ta ned trädet. Sen avbröts han av grannen, en gammal man med lång erfarenhet av trädfällning, som sa: ”Ska vi såga ned trädet eller prata ned det?” Frykman använder detta exempel som utgångspunkt för en diskussion om ”tyst kunskap”, alltså sådan som sitter i kroppen och sinnena som levd erfarenhet, en kunskap som är svår att formulera i ord utan att det blir alltför abstrakt.

Detta är, sedan Ludvig Wittgenstein och Michael Polanyi, en återkommande diskussion bland kulturforskare, filosofer och konstnärer.⁴ Hur beskriver man handlingar, erfarenheter och förmågor av olika slag? Bland dem som har ordet i sin makt finns det paradoxalt nog en misstänksamhet mot att verbalisera erfarenhetsbaserad kunskap, till exempel hur man dansar, seglar, faller träd eller bygger en fiol.⁵ Den tysta kunskapen kan inte omvandlas till text utan att förlora viktiga dimensioner, skriver Frykman (1990:50). I detta sammanhang tycks talandet och skrivandet värderas lägre än görandet.

Det narrativa kan till och med uppfattas som en förfalskning eller ett vanställande av handlingar. Att berätta om en handling förvandlar den till något annat än vad den var när den utfördes – ungefär som när föremål hamnar på museum. Medan sinnlig erfarenhet enligt detta synsätt är konkret och omedelbar, är orden som används för att beskriva erfarenhet indirekta tolkningar i efterhand. Detta innebär att inläring av praktiska kunskaper genom observation och provande uppfattas som väsensskild från den som sker genom verbala instruktioner. Båda inlärningsformerna brukar ändå resultera i att kunskapen sitter i kroppen som en reflex, en vana eller en habitus. Det är då den benämns som ”tyst” eller ”ordlös”.

Detta dilemma ställer till det för etnologer och andra som har till uppgift att dokumentera vad människor gör och har gjort. Hur ska man förmedla sin egen och andras kulturella kompetens, den inlärd förmågan att tillverka

och genomföra saker, om orden inte räcker till eller förvanskar det som ska beskrivas?⁶

I mitt eget fall är snickrandet både ett kroppsligt, ordlöst görande och ett pågående samtal med mig själv och andra. Medan jag hamrar, drar ledningar, målar, mäter, sågar, borrar och gräver så är jag ofta på väg att formulera i ord vad jag gör. Och efter hamrandet, sågandet och allt det andra talar jag med Inger och andra om vad jag har gjort. Jag berättar eller är redo att berätta om hur det gick till när jag tilläggsisolerade och brädfodrade timmerhuset med stående panel 22 x 148 mm. Jag skulle kunna redogöra för varje bräda, hur jag spikade reglar 60cc, fyllde luckorna med 90 mm tjock Roxull, fäste papp med häftpistol och spikade läkt som fuktspärr innan jag mätte upp avståndet mellan bottenbrädorna så att det skulle bli jämnt mellan knutar och fönster. Jag skulle kunna gå in i detalj för den som var intresserad om hur jag räknade ut avstånden, grubblade över om de stämde, fäste bräder med tretumsspik, men utan att slå in dem helt och hållet innan jag var säker på att det skulle stämma, hur jag många gånger fick göra om och hur det ändå blev fel eller inte helt perfekt. Väggarna såg länge ut som en spikmatta innan jag vågade sätta punkt.

Min erfarenhet av att verbalisera ordlöst arbete är inte på något sätt unik. Dagligen berättar människor om sina tänkta, pågående eller avslutade projekt. Intresserade grannar och bekanta får veta hur det gick till att bygga villan eller carporten, dränera källaren eller dra nya vattenrör. Man berättar om sina framgångar, misstag och lärdomar, om svårigheter och problemlösningar, om osäkerhet och envishet. I denna mening är varje byggnad full av historier om sin tillkomst. Men hur kommer man åt dem om det är så att kunskapen är ”tyst” och det praktiska arbetet till stor del ”ordlöst”? Tingen talar ju inte själva, man får inget vettigt sagt av en sticksåg eller några kvadratmeter takplåt.⁷

Själva görandet är undflyende, de rörel-

ser som åstadkommer förändring genom att tingen berörs – och i detta görande står språket i det pågående nuet utanför som betraktare. Orden är aktiva i planeringen och förberedelserna och efteråt i berättandet. Men just när det sker, när hammaren träffar spiken, när sågbladet skär sönder träet eller plåten, när kopplingen dras åt, då verkar handlingen vara stum. När jag söker efter fäste för stegen mot väggen och en brädbit att lägga under det ena benet för balansens skull tycks det vara blicken och känslan i händerna som regerar.⁸

Men på samma sätt som jag pendlar mellan att vara hemmafixare och forskare, så svänger jag i arbetet mellan intuition och analys, mellan att följa ingivelser och att medvetandegöra handlandet med hjälp av ord, högt eller tyst för mig själv. Om jag nu drar den här ledningen från den kopplingen till den här, och sen förbi den här och bort mot den där, då borde det väl fungera? Jag snurrar åtta varv med gängtejpen runt kopplingen, det räcker väl? Jag drar åt muttern så mycket som det går, men påminner mig om att det gäller att kunna dra upp den igen. Jag stirrar koncentrerat på det som finns framför mig, stirrar och stirrar som om svaret fanns i rören, brädorna, reglarna eller hängrännorna. Stirrandet och mumlandet tar stor plats i amatörsnickarens arbete. Ibland gör jag ritningar för att få överblick, mäter upp på ett rutat papper, sågar modeller av masonit och namnger rören. Men sedan blir det i alla fall problem med att översätta detta till praktiska lösningar.

Tankearbete

Även om jag talat rätt mycket om byggandet, så har jag inte förrän nu reflekterat över det i någon djupare mening. Med autoetnografisk metod⁹ undersöker jag vad som pågår under renoveringsarbetet hemma. Detta innebär en mer medveten observation av hur jag använder verktyg (som hammare, såg, skruvdragare, borr, skiftnyckel, tumstock), material (som trä, plåt, kopparrör, färg) och mindre

hjälpmedel (som spik, skruv, spikbeslag, gängtejp, ledningshållare).

Allt eftersom formas detta görande till en rad historier: om hur jag brädfodrade timmerhuset, byggde bastu, snickarbod och vedbod, kopplade vattenrör och glasade in verandan. Dessa berättelser kan vara mer eller mindre dramatiska, detaljerade och sedelärande, beroende på vem som lyssnar.¹⁰ De kan vara ett slags hjälte- eller undersagor om hur man mot alla odds löser problem och skapar något fint, men de kan också fungera som varnande exempel på vårdslöshet.

Ett genomgående budskap är att konsten att snickra kan vara mentalt ansträngande och kräver tankearbete. I boken *Mind at Work* (2004) skildrar Mike Rose ett antal yrken, bland dem snickarens, rörmokarens och elektrikerens, och vilken stor roll planering, fantasi och problemlösning har i dem.¹¹ Handens arbete behöver en skarp hjärna och verktygen påverkar sättet att tänka. Man måste kunna göra sig inre bilder av hur något ska tillverkas eller repareras.

Rose (2004:94) betonar också språkets, matematikens och den teoretiska kunskapens betydelse, att man kan namnge verktyg och arbetsmoment och beskriva vad som ska göras. Därför kallar han olika hantverksyrken för intellektuellt rika. Likaså är det viktigt att använda flera sinnen, inte minst blicken och känseln, för att med ”biomekaniska förmågor” diagnosticera och tolka problem av olika slag. Hjärna, hand, verktyg och material blir ett komplext cybernetiskt system där information flyter fram och tillbaka i handling. Genom verktygen materialiseras tanken – och genom tanken blir verktygen brukbara. Hammarslagen må bli rutinmässiga, men aldrig för den skull själlösa, skriver Rose (2004:78).

Umgås med ting

Verktyg och material av olika slag växlar mellan att vara genomtänkta, mer eller mindre tekniskt avancerade, bruksföremål och att

vara samarbetsvilliga eller motspänstiga partners. Hammaren gör något med mig när jag griper tag i den. Den blir både en ny kroppsdel och en tydlig avsikt. Detta är inget som jag funderar över när jag tar ned den från verktygstavlan i snickarboden. Då är den bara ett omedelbart svar på frågan vad jag behöver för att slå i eller dra ut spik. Det är bara om den inte hänger på sin plats eller om den inte räcker till för uppgiften som jag vaknar till. Vart har hammaren tagit vägen? Måste jag kanske såga av spiken eller behöver jag kofoten? Ska jag använda skruv i stället?

Umgänget med tingen framkallar känslor och sinnesförmimmelser av olika slag.¹² Att stå öga mot öga med en brädvägg högt upp på en sviktande stege kan vara hisnande. Det gör ont att krypa på knä i en skrubb. Det är irriterande att få sågspån i ögon och lungor. Motorsågens vrål skär i öronen (när hörselkåpan inte är på), hammarens snedslag får mig ur balans och fogsvansen bjuder motstånd i armar och händer. Men när saker och ting fungerar, när måtten är riktiga och allt passar, då är det en fröjd.

För fritidssnickaren är det ideligen första gången ett visst problem ska lösas, det blir kanske fel och man får börja om eller hitta på provisorier. Det sker saker som jag inte har kontroll över. Tingen jävlas och vill inte lyda.¹³ Ansträngningarna att få bukt med motspänstiga material och en vrenskande motorik gör att jag tappar skruvar och spikar, sågar snett och har för bråttom. Ögonmättet är opålitligt, jag skär mig, hamrar mig på fingrarna. Jag talar mig till rätta, skäller ”idiot!”, ”klantskalle!”, blir trött och besviken. Troligen delar jag sådana upplevelser med andra i liknande situationer, men det hjälper ju inte.

Ibland blir det dråpligt. Jag ska ta ned en gammal dörr och måste skruva loss gångjärnen för att få ut den. När den ska tillbaka i karmen passar den inte längre. Vad har hänt? Jag svär över den tunga dörren och de ogina gångjärnen. Efter en timmes slit visar det sig

att jag har skruvat fast gångjärnen i fel skruvhål. Det visade sig finnas flera att välja bland. När jag hittat de rätta går det som en dans.

Gränsövergångar

Livet som hemmfixare kan alltså vara en känslomässig bergochdalbana. När det är dags byter jag om till arbetskläder, munter och förväntansfull. Även om det är ett tungt arbete är jag lätt till sinnet. Efter några timmars läsande och skrivande känns det som en belöning att få gå ut och snickra.

Det är också roligt att skriva, men det involverar inte alla sinnen på samma sätt. Fingrarnas rörelser över tangenterna är i stort sett det enda kroppsarbetet. Att vända sidor i en bok är inte heller mycket att orda om. Kroppen är för det mesta i stillhet – om man inte är den rastlösa typen som av och till måste upp och vanka. Snickrandet tar flera förmågor i anspråk. Hand och tanke samspelar med blick, hörsel och luktsinne, hela kroppen är igång, det känns verkligen att man jobbar.

En skillnad mellan att skriva denna artikel och att bygga något är att jag i början inte alls vet vad det ska bli för text och om någon kommer att ha utbyte av den. Jag måste skriva för att upptäcka vart tankarna leder. De kanske inte leder någonvart.

När jag bygger en ordentlig vedbod för tjugo kubikmeter björk har jag däremot rätt tydliga föreställningar om hur den ska se ut. Med hjälp av platsen där den ska stå, måtten på längden och höjden, byggmaterialet och den avsedda funktionen gör jag mig inre bilder av boden. Den ska ha plåttak och ventilerande väggar och rejält golv av impregnerat virke på lecablock. Verktygen plockas fram och arbetet sätts igång. I det stora hela vet jag vad som ska göras, eftersom jag vid det här laget har byggt både det ena och det andra. Om inte får jag klura ut det.

Bygget kommer helt säkert att vara till nytta när veden staplats för torkning. Har vedboden tillverkats med omsorg och stil kommer

den dessutom att vara vacker och vinna uppskattning i omgivningens ögon. När det gäller skrivandet är jag fortfarande, efter många års erfarenhet, mer osäker.¹⁴

En likhet mellan att bygga och att författa är självkritikens roll. Jag kan knappt skriva en mening utan att undra om den håller måttet, samtidigt som självcensuren måste bekämpas för att det över huvud taget ska bli något. När jag bygger är jag också orolig för att göra fel, att det ska bli snett och vint, att jag försummat något, att underarbetet är otillräckligt, att jag valt fel material. Men sådana tankar hindrar mig inte från att fortsätta. Både skrivandet och byggandet drivs framåt av vilja och lust att åstadkomma något bra. Försök och misstag blandas med lösningar som visar sig fungera. Som när jag glasade in verandan.

Att glasa in en veranda

Inglasningen av vår stora takförsedda veranda (tjugo kvadratmeter) ut mot havet illustrerar bland annat hur praktiskt arbete kan vara en intellektuell sysselsättning med inslag av kreativa lösningar. Projektet var som många andra en kamp med material, planering och verktygshantering. Det ”ordlösa” umgänget med ting samsades med utvecklingen av en ordrik berättelse.

Det började för flera år sedan med fantasier om att kunna sitta och titta på havet utan att frysa under vår och höst, men lades på is när jag bröt foten och återupptogs våren 2009. Planerna underbyggdes av bläddrande i kataloger och besök på glasfirmor samt genom att se efter hur andra husägare gjort. Eftersom vår veranda är femsidig erbjuder den speciella problem, då vinklarna mellan stolparna inte är räta. Därför letade vi efter förebilder, men utan att hitta några. Det fick bli en egen, improviserad lösning. För en trosviss gör-det-självare är detta mer regel än undantag.

Först behövdes en ritning, avstånden mättes upp och sen skulle de fyra gamla figursågade stolparna rivras. De satt ordentligt fast i

golvet och takbjälkar med fyrtumsspik och det tog en dag per styck att få loss dem. Medan taket hölls uppe av ett par grova stödbjälkar försökte jag dra ut spikarna, såga av dem eller häva loss stolpen. Varje stolpe var en ny match och fick sin egen lösning, ingen var bättre än de andra. Jag lärde mig egentligen inte hur man ska göra, men lyckades ändå till slut genom att pröva olika sätt.

Under denna närkamp med virke och spik pratade jag med stolpen, skällde på den och försökte beveka den. Under flera timmar varje dag var det jag och stolpen i ett kroppsligt och mentalt förbund. Den ville uppenbarligen inte lämna sin post som stöd för verandataket, den ville inte bli utbytt, den spjånade emot med all kraft. Men jag hade bestämt mig och fick min vilja igenom.

Nästa steg i arbetet var att få de nya stolparna, taket och golvet i våg. En snickarkunnig granne som hade vägarna förbi sa som en självklarhet att verandan lutade flera centimeter och måste lyftas, både golvet och taket. Du har väl långpass och kofot? I denna gamla timmerkåk, ett före detta viktualiemagasin från Umeå som transporterats hit genom skogen stock för stock och sedan byggts upp igen, är det inte mycket som är i våg och vinkelrätt. Med långt vattenpass, kofot, tvåtons domkraft, kilar och brädbitar rätade jag upp verandan, delvis med hjälp av min svärfar. Det är lätt att skriva en sådan mening, men att ”räta upp verandan” var något mycket mer än vad det låter. Så är det förstås med det mesta man skriver om, men i det här fallet blir det särskilt tydligt.

Det hade gått mer än en vecka och det allra svåraste återstod, att lösa problemet med de snedställda stolparna. Vi skulle ha hela glasdörrar på de två sidor som vetter snett ut till höger och vänster och fönster på sidorna som löper ut från väggen och på framsidan. Detta krävde något som gjorde att de snedställda stolparna kom i rät vinkel mot varandra för att fästa ramen mot, antingen att de sågades

eller att jag monterade en snedsågad list på dem. Efter mycket grubblande åkte jag till brädgården och bad dem säga fyra regler efter de mått som krävdes. Jag skruvade fast dem i stolparna och det hela såg bra ut efter att ha vitmålat.

Nu var det snart dags att beställa glas, men först måste öppningarna mätas exakt på millimetern, där fick det inte bli några fel och alla mått måste vara vinkelräta. Det blev en hel del smärre justeringar av stolpar och bjälkar innan jag vågade åka in till glasfirman. Sen var det bara att vänta några veckor. Det fanns annat att göra för hemmafixaren.

När glaset kom var det nervöst. Först skulle aluminiumramen skruvas fast. Passade måtten mellan stolpar och bjälkar? Det gjorde de, på millimetern. Däremot hade jag begått misstaget att placera de snedsågade reglarna exakt mitt emot varandra på motstående stolpar. Jag hade inte insett att de fyra dörrarna stod i lager omlott med varandra, vilket gjorde att den första dörren skruvades fast i stolpen flera centimeter längre fram än den fjärde i sin stolpe. Det tog någon dag att reda ut konsekvenserna av denna felräkning (och det skulle kräva minst en halv sida att beskriva hur).

Det återstående arbetet bestod av att skruva fast tättslutande spjälor under fönstren och vitmåla dem, spika läkt för att täta springorna i taket, lägga en aqua board på golvet som fuktspärr med nålfiltsmatta över samt att bygga breda och långsluttande trappor med stadiga räcken utanför de båda dörrpartierna. Men det var en lek jämfört med de övriga uppgifterna.

Nu misstänker jag att de läsare som inte är *väldigt* intresserade av snickeri har allt snabbare skummat igenom denna ganska detaljerade beskrivning (som ändå är rensad från en mängd viktiga tekniska data). Men i detta försök att ett år efteråt rekonstruera inglasningen av verandan finns det också några teman som kan vara av mer allmän relevans när det gäller artikelns huvudspår, pendlingen mellan att bygga och att skriva: ordens betydelse i det

”ordlösa” arbetet, snickrandet som ett lekfullt allvar och viljan att skapa något fint.

Hitta de rätta orden

När jag de första gångerna var på en brädgård eller byggfirma kände jag mig helt vilsen. Jag visste knappt vad jag behövde, inte vad det hette och var det fanns. Det blev många frågor till personalen och stor osäkerhet kring begreppen. När de förklarade saker och ting använde de ord som jag inte förstod. Sala. Bits. Tre tum fyra. Ytterpanel. Spikläkt. Reglar. Roxull. Brädfodra. Bärlina. Det praktiska arbetet visade sig vara språkligt genomorganiserat. Den tysta kunskapen verkade gå att prata om, men jag begrep inte mycket av den. Terminologi och yrkesjargong gjorde mig osäker, som om jag var i främmande land.

Snickarkunniga och personal på brädgårdar har större eller mindre förmåga att berätta hur man löser problem. Somliga talar för snabbt och införstått. De tar kanske för givet att amatörerna begriper mer än vad han eller hon gör. De hoppar över det som är självklart för dem. När jag ställer barnsligt enkla frågor ser de misstroget på mig, som om jag drev med dem. De förstår inte att jag inte förstår. Fortfarande, efter många genomförda projekt, får jag leta efter orden och be om tydligare förklaringar.

Handens arbete visade sig som sagt vara omöjligt utan tankemöda, logik, begrepp och slutledningskonst. Det var länge sedan jag hade tänkt så mycket på skarpen som när jag skulle räkna ut avstånden mellan brädorna under fodringen av timmerhuset eller när jag skulle dra nya vattenledningar i kök och badrum. Under skrivandet förlitar jag mig faktiskt till stor del på intuition och improvisation, medan jag under snickrandet är beroende av koncentrerat tänkande.

Det är, som vi just har sett, lätt gjort att berättelser om snickeriarbete blir ett slags instruktionshistorier.¹⁵ Jag strävar efter att använda de rätta orden och vara exakt med mått och detaljer. Berättelsen om verandain-

Det ska både fungera och vara fint. Snickarboden har byggts av amatörsnickaren, men den har också förvandlat honom. Motorsågen, vedklyven och de andra redskapen som flockas kring den är delar av denna förvandling.

glasningen liknar därför en manual. Men det är svårt att lära ut praktiska kunskaper till andra. Det är många små nödvändiga moment som trillar mellan ordens springor.

Leka snickare

Visserligen utför jag ett arbete som får verkliga konsekvenser, som att tilläggsisolera och brädfodra ett stort timmerhus för att det ska hålla värmen vintertid. Men samtidigt är det en lek. Jag går in i snickarboden, tar på mig uttjänta kläder och kommer ut som en annan människa.¹⁶ Jag känner mig som ”en riktig karl” när jag kör motorsåg eller klättrar högt uppe på en stege.¹⁷ Det är också ett nöje, det är som om jag befinner mig på en scen och spelar teater, en roll jag lärt mig på gamla dagar och som gör mig till något annat än en bokmal. Förutom att vara akademiker har

jag nu också fått förmånen att vara en händig person. Verktygen är mina leksaker som jag har kul med.

För amatörsnickaren är spänningen mellan lek och allvar också tydlig på brädgården och byggvaruhuset. Där tränas man med proffsen framför hyllorna med virke och verktyg. Där visar man sin förmåga att hitta det som behövs eller avslöjar sin okunnighet. Där fantiserar man om att köpa en ny och ännu kraftfullare skruvdragare eller motorsåg. En ny tumstock eller en förpackning träskruv kan alltid vara bra att ha. Man möter andra kunder som självsäkert eller tvekande plockar fram virke och lägger på släpet. Stämningen är både eftertänksam och livad. Många gör-det-självare vågar visa sin okunnighet och självironiskt berätta om problem och misstag.

Allvaret går alltså att omvandla till en

lustfylld lek. Här finns också inslag av eskapism. Snickrandet sommartid ger en viss immunitet mot andra krav. Förutom att jag inte städar och lagar mat lika mycket under somrarna, kan jag gå upp i byggandet och försvinna från världen – och ändå göra nytta.¹⁸ Att kalla snickarboden, garaget eller verkstan ”ett gömställe för män”, som James B. Twitchell gör i boken *Where Men Hide* (2006), är kanske en lätt överdrift, men för många (män) är dessa platser ett legitimt ställe att få vara i fred på och för att odla speciella förmågor. Koncentrationen på konkreta arbetsuppgifter ger en tids frigång från krav och bekymmer av andra slag. Fritidssnickarens rynkade panna och frustrerade svordomar må vara adekvata uttryck för hur det är att ställas inför praktiska problem. De döljer ändå inte hur rogivande arbetet kan vara för den som älskar sina verktyg och att tampas med trä och plåt. För den som inte gör det injarar dessa ting dock mer skräck än njutning.

Göra fint

Glädjen i att snickra överskuggas inte sällan, som jag redan nämnt, av rädslan för att göra fel och fult. Om man inte drar åt och tätar rörkopplingar ordentligt läcker det vatten. Katastrof. Om man bygger en bod och glömmer att mäta upp de diagonala avstånden från hörn till hörn så blir byggnaden sned. Det uppdagas om inte förr när takplåten läggs. Den sticker ut från takbjälken mer på den ena sidan än på den andra. Då kan det vara för sent att göra om. Möjligen kan man försöka skapa en synvilla: att maskera felet genom att ta ner plåten längst fram och längst bak och såga den så att den blir jämn i förhållande till bjälken. Men att såga flera meter i korrugerad plåt är inget att längta efter.

Dåligt skrivande kan också få obehagliga konsekvenser, fast av annat slag: skoningslösa peer reviews, elaka recensioner och låg rankning av sakkunniga. Det är alldeles nödvändigt att inte slarva, att stava rätt och få till

klara och korrekta meningsbyggnader. Det är viktigt att övertyga och följa vetenskapliga regler. Här finns också estetiska krav. Om texten är usel blir läsaren irriterad och tappad intresset.

Textens material är förstået av ett annat slag än vedbodens, men i bägge fallen handlar det om närkamp med något som ska bearbetas enligt konstens alla regler. Att göra det rätta med ord, verktyg och material är viktigt för bägge verksamheterna, ”det rätta” i betydelsen att det ska fungera och vara fint.

Ett bygge eller en reparation säger likaväl som en text något om sin upphovsmans skönhetssinne. Det utvändiga avslöjar invändiga kvaliteter. Det räcker inte med att fasadens ytterpanel spikas rakt och jämnt, den snedsågade droppkanten längst ned bör filas ren från stickor och spån. Trappräckena ska vara både stadiga, vackra att se på och sköna att hålla i. Hängrännor och fönsterbleck skyddar mot vatten, men är också ett blickfång. Praktiskt taget varje moment i snickrandet granskas med frågan om hur det färdiga arbetet ser ut och hur det känns att ta på. Man smeker arbetsresultatet med både blick och hand. Funktion och form bildar en enhet. Problemlösandet är förbundet med estetiska bedömningar. När en granne kommer förbi och kisande granskar verandan eller vedboden, ”det där blev ju fint!”, då känns det bra.

Hur gör man?

Genom att reflektera över snickrandet parallellt med skrivandet har jag blivit mer medveten om det praktiska arbetet som ett både personligt och kulturellt projekt: det är känslösamt, det formar självuppfattningen och sätter olika förmågor på prov. Det är ett kroppsligt och mentalt möte med ting som trilskas, men som också ger möjligheter att lösa problem och skapa något nytt. Det är en kulturellt genomsyrad verksamhet genom att vara inlärd, symbolisk och kommunicerad.

Men den kanske mest överraskande insik-

ten är att åtskillnaden mellan intellektuellt och praktiskt arbete behöver mildras. Medan skribenten snickrar ihop meningar, filar på orden och borrar i resonemangen så är snickrandet också en intellektuell verksamhet. Pendlingen mellan att vara akademiker och amatörsnickare behöver därför inte alltid vara så drastisk som det ibland kan verka. Världarna är inte helt olikartade. Min kamp med verandastolparna liknar på flera sätt kampen med ord och idéer i en text under tillblivelse. Att dra vattenledningar kräver minst lika hårt tankearbete som att dra slutledningar.

En annan insikt är att det är lika svårt att fånga kroppsarbetet med ord som att berätta om hur man kommer på idéer och formuleringar. I den här artikeln har jag skrivit mycket om *vad* jag gjort som hemmfixare, mindre om *hur*. Frågan om *hur man gör* sätts i båda världarna på sparlåga under tiden som man gör det – snickrar eller skriver. Det ”ordlösa” arbetet är paradoxalt nog av fundamental betydelse även för den som skriver. Jag vet egentligen lika litet om mina tankars rörelser som om handens rörelser. Att skapa och återge berättelser om dessa rörelser är ett försök att få kontroll över något som tycks leva sitt eget liv utanför det vakna medvetandets räckvidd.

Billy Ehn, professor

Institutionen för kultur och medievetenskaper,
Umeå

Noter

- 1 Artikeln är ursprungligen skriven för symposiet Berättande och materialitet, Högskolan på Gotland, 17–18 augusti 2010.
- 2 Det finns många andra former av gör-det-själv, som att sy, sticka, virka, väva och knyppla. Men sådana kvinnodominerade sysslor brukar av någon anledning inte nämnas i detta sammanhang. Se Carolyn M. Goldstein (1998) för ett kulturhistoriskt perspektiv och Elizabeth Shove et al. (2007) för ett etnografiskt.
- 3 Den teoretiska diskussionen om materialitet har intensifierats under senare år. En hel del etnologer

har inspirerats av Bruno Latours och andras idéer om att med ett nätverksperspektiv se ting som ”aktanter” på samma analytiska nivå som individer (se t.ex. Damsholt et al. 2009). Likaväl som människor gör något med tingen, ”gör” de också något med oss. För forskaren innebär detta att studera hur materialitet, rum och kropp kan vara aktiva deltagare i våra upplevelser, handlingar och minnen. ”Vid hanterandet av redskapen lösgörs ett inkorporerat vetande, tacksamt att utforska men svårt att berätta om” skriver Jonas Frykman (2006:76) i en artikel om fenomenologiska studier av ting (se också Palm-sköld 2003). För andra aktuella studier av materiell kultur och sociomaterialitet, se Glørstad & Hedegager (2008), Hansson (2010), Korkiakangas et al. (2008) och Miller (2009).

- 4 Se t.ex. Fägerborg (1996) och Molander (1996).
- 5 När det gäller t.ex. dans och musik har Owe Ronström (1992) och Liisa Ångquist (2006) på ett åskådligt sätt beskrivit och analyserat kropps rörelser, takt, rytm, koordination och samspel. De diskuterar också problematiken med att skildra detta språkligt.
- 6 I sin studie av yrkesmålare har Eva Silvén (2004) inte låtit sig hindras av några sådana tvivel. Utförligt och ingående skildrar hon, med hjälp av observationer och samtal, målarnas arbete utifrån tekniska, kroppsliga och estetiska aspekter.
- 7 Å andra sidan har många studier av materiell kultur visat hur man kan få ting att ”tala” och ge kunskap om folks erfarenheter och värderingar. Ett exempel är Åsa Ljungströms avhandling *Öster om Arlanda* (1997) om vilka minnen och känslor gamla slöjdföremål väcker hos personer som berättar om dem för etnologer. Ett annat är Daniel Millers bok *The Comfort of Things* (2008) som ingående skildrar ett antal Londonbors liv och personligheter via deras materiella tillhörigheter. Det är en åskådlig demonstration av hur sammanflätade ting och ord, eller materialitet och berättande, kan vara.
- 8 Händerna blir en ”utvidgad blick”, jfr Ehnmark (2002:27).
- 9 Se t.ex. Chang (2008). Autoetnografin används här huvudsakligen för att komma igång med en undersökning, att skaffa ett första material att tänka med, men också för att reflektera över egna erfarenheter ur ett socialt och kulturellt perspektiv.
- 10 Det finns omfattande kunskaper om hur berättelser kan vara uppbyggda och använda i olika sammanhang. I den här artikeln går jag inte närmare in på det

- narratologiska forskningsfältet, utan tillämpar en enkel och bred definition av berättelser som verbala redogörelser av olika slag. Jag bortser alltså från hur de framförs, vilka verbala stilmiddel som används, hur de är komponerade och styrda av genrebestämda konventioner.
- 11 Ett liknande förhållningssätt till kroppsarbete har Douglas Harper som i boken *Working Knowledge* (1987) under tre år följer Willie, en äldre man som driver en verkstad där han specialiserat sig på att reparera gamla Saab-bilar, men också utför reparationer av olika slag. Boken består av en mängd berättelser där Willie i detalj talar om för Harper vad och hur han gör när han arbetar. Man får också en ingående kännedom om Willies förhållande till verktygen och materialen han använder. För en mer filosofisk diskussion om hantverkare, se Sennett (2008).
  - 12 För en diskussion om sinnenas etnografi, se Pink (2009).
  - 13 Jfr Verrips (1993).
  - 14 Amatörens vedbod utsätts vanligtvis inte för en lika kritisk granskning av omvärlden som t.ex. en tidskriftsartikel.
  - 15 I en annan artikel om mitt snickrande, skriven för en workshop om "irregular ethnography", har jag experimenterat med tre olika versioner av hur jag byggde en golvtrall till duschen i badrummet. En förebild var Raymond Queneaus bok *Stilövningar* (1947, 1979), där han har skrivit 99 versioner av en historia i olika stilar. En annan förebild var antropologen Margery Wolfs *A Thrice-Told Tale* (1992), där hon använder tre olika texter för att berätta om ett händelseförlopp under sitt fältarbete i Taiwan – en fiktiv skildring, fältanteckningar och en artikel för en vetenskaplig tidskrift.
  - 16 Det har dock inte gått så långt att jag köpt riktiga snickarbyxor. Ett tag använde jag ett snickarbälte där jag förvarade verktyg, spik och skruv, men gav sedan bort det.
  - 17 Även om det är oklart vad "en riktig karl" är, så är känslan otvivelaktigt en annan när jag lagar mat, städar, tvättar eller syr i en knapp. Snickrandet förstärker dessutom en traditionell könsuppdelning: det är vanligtvis mannen som bygger och vinner omgivningens beundran medan kvinnan mer obemärkt tar hand om markservice och underhållsarbete – eller kvinnodominerade hantverk och handarbeten.
  - 18 Se Gelber (1997) för en diskussion om hur män hanterar kraven på att vara mer aktiva hemma.
- Referenser**
- Chang, Hewon 2008: *Autoethnography as Method*. Walnut Creek, Calif.: Left Coast Press.
- Damsholt, Tine, Dorthe Gert Simonsen & Camilla Mordhorst 2009: *Materialiseringer. Nye perspektiver på materialitet och kulturanalyse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Ehnmark, Anders 2002: Morfars yxa. I: Aaase, Maja m.fl., *Medan handen arbetar vidgas blicken*. Stockholm: Bromberg.
- Frykman, Jonas 1990: What People Do, But Seldom Say. *Ethnologia Scandinavica*, Vol. 20: 50-62.
- Frykman, Jonas 2006: Ting som redskap. *RIG*, nr 2: 65-77.
- Fägerborg, Eva 1996: *Miljoner och my. Kunskapssyn och tänkande på en verkstadsindustri*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Gelber, Steven M. 1997: Do-It-Yourself: Constructing, Repairing and Maintaining Domestic Masculinity. *American Quarterly*, 49 (I): 66-112.
- Glørstad, Håkon & Lotte Hedeager (red.) 2008: *Materiality. Six Essays on the Materiality of Society and Culture*. Lindome: Bricoleur Press.
- Goldstein, Carolyn M. 1998: *Do It Yourself. Home Improvement in 20th-Century America*. New York: Princeton Architectural Press.
- Hansson, Kristofer 2010: Diskret medicin. *RIG*, nr 2: 18-30.
- Harper, Douglas 1987: *Working Knowledge. Skill and Community in a Small Shop*. Chicago: The University of Chicago.
- Korkiakangas, Pirjo, Tiina-Riita Lappi & Heli Niskanen 2008: *Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Ljungström, Åsa 1997: *Öster om Arlanda. En etnologisk studie av berättelser och föremål i en hemslöjdsinventering*. Etnologiska avdelningen, Uppsala universitet.
- Miller, Daniel 2008: *The Comfort of Things*. Cambridge: Polity Press.
- Molander, Bengt 1996: *Kunskap i handling*. Göteborg: Daidalos.
- Palmköld, Anneli 2003: Tingens betydelse. *RIG*, nr 2:
- Pink, Sarah 2009: *Doing Sensory Ethnography*. London: SAGE Publications.
- Queneau, Raymond 2005 (1947): *Stilövningar*. Lund: Bakhäll.
- Ronström, Owe 1992: *Att gestalta ett ursprung. En musiketnologisk studie av dansande och musicerande*

- bland jugoslaver i Stockholm*. Stockholm: Institutet för folklivsforskning.
- Rose, Mike 2004: *The Mind at Work. Valuing the Intelligence of the American Worker*. London: Penguin Books.
- Shove, Elizabeth, Matthew Watson, Martin Hand & Jack Ingram 2007: *The Design of Everyday Life*. New York: Berg.
- Sennett, Richard 2008: *The Craftsman*. New Haven: Yale University Press.
- Silvén, Eva 2004: *Bekänna färg. Modernitet, maskulinitet, professionalitet*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Twitchell, James B. & Ken Ross 2006: *Where Men Hide*. New York: Columbia University Press.
- Verrips, Jojada 1993: The Damned Thing Didn't Do What I Wanted! Some Notes on Modern Animism in Western Societies. I: Verrips, Jojada (red.), *Transactions. Essays in Honour of Jeremy F. Boissevain*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Wolf, Margery 1992: *A Thrice-Told Tale. Feminism, Postmodernism, and Ethnographic Responsibility*. Stanford, Cal.: Stanford University Press.
- Ängquist, Liisa 2006: *Dansande ungdom. En etnologisk studie*. Lund: Studentlitteratur.

SUMMARY

Building, Writing, Building ... *Switching between different tasks*

Two old houses by the sea have made me an enthusiastic do-it-yourself man, performing manual work of different kinds. Switching between writing and manual DIY can be experienced as moving between separate realities, where body and mind are employed in different ways. Using autoethnography as a starting point I observe myself performing manual tasks, using various tools. Being an acting subject as well as an observed object I then try to capture complex events in written words. In this process the differences as well as the similarities between building and writing become clearer.

For example, the questions of involvement, troubleshooting and aesthetics are crucial in both activities. You have to be mentally present, think hard and be concerned about the look of your result. The

reality of manual work is linguistically organized. It is symbolically constructed, learned and communicated. Accomplishing DIY-projects you also need to acquire a tacit knowledge residing in your body. This tension or cooperation between hands, tools and brain seems to be more evident in manual work than in writing. Another difference is that in DIY there are ready-made answers. While building, for example a wood shed, mostly is a linear process where you pretty well in advance know the result, writing can take you almost anywhere. But in the end, switching between these activities, using different tools and senses, has integrated them with each other in everyday life as repeated struggles to create something valid.